

Kossuth szava, sajnos, a pusztában kiáltónak szava maradt. Ómaga, legalább nincs rá adatunk, nem tért többé vissza ehhez a gondolathoz, a közvélemény pedig közömbösen és megértés nélkül haladt el mellette. De a viszonyok egyébként sem voltak alkalmasak a kérdés feszegetésére. Kevés-sel a cikk megjelenése után megtörtént a nagy esemény: november 27-én elhangzott SZÉCHENYI híres akadémiai beszéde, mely hosszú hónapokra a nemzetiségi kérdés kezelésének mikéntjét állította a publicisztikai és hírlapi küzdelmek ütközőpontjába. Mellette jóidőre minden más kérdés elveszítette időszerűségét. Majd alig hogy ez elcsendesedett, az országgyűlési mozgalmak és a védegyelet körül felviharzó harcok foglalták le a nemzet figyelmét.

Mindenesetre sajnálunk lehet, hogy Kossuth a hazatelepítés gondolatát nem karolta fel és nem tartotta napirenden olyan szívóssággal mint például a vukovár-fiumei vasút vagy a szabad királyi városok ügyét. Akkor talán még nagyobb megrázkódtatás nélkül lehetett volna valamit tenni az ügyben és orvosolni lehetett volna egy fájó sebet, mely az azóta eltelt száz esztendő alatt állandóan rontotta a magyar-román viszonyt.

BALANYI GYÖRGY

A csép régi magyar elnevezése. A magyar népterület keleti, északi és nyugati dombos-hegyes vidékein helyenként még napjainkban is cséppel csépelik el a gabonát. Méginkább így volt ez a múltban. A csép másfél-két méter hosszú nyélből s a szíjjal, bőrszalaggal, zsineggel (*csépfaj, csépkápa, csépködöke*) hozzáerősített 70–80 cm hosszúságú hadaróból áll. GYÖRFFY ISTVÁN Magy. Népr.² II, 183. szerint a cséplés az északeurópai rozstermelő területek munkamódja, s hozzáuk szláv népek közvetítették. A magyarság eredetileg állatokkal nyomtatta el gabonáját. A *csép* szó is valamely szláv nyelvből került a magyar nyelvbe [BÁRCZI, SzófSz.]. Úgy látszik azonban, hogy a csépnek van régi, az eszköz alakját szemléltető magyar neve is, amint erre néhány, egymástól távoli területről származó adatból következtethetünk. Egy kalotaszegi meséből megtudjuk, hogy ott a csépet *másfélfa*nak nevezték. A mese szerint ugyanis a szolgálni induló szegény legény beáll a paphoz munkába. „Ippen cséplis ideje vót, — mondja a mesemondó — de régi időbe nem vótak azok a motorok, gépéik, hanem csak *másfélfa* fával vörték el, amit ma csépnek nevezünk“ [KOVÁCS ÁGNES, Kalotaszegi mesék I, 202]. Az első pillanatra gondolhatnók, hogy az eszköz alakját körülíró helyi elnevezésről van szó. Azonban a boldvavölgyi Szendrőládon szintén *másfélfa* a csép neve [Népr. Ért. XXIX, 60] s a csépnek ezt a nevét jegyeztem le 1945 nyarán a szolnokdobokai Széken is. Gondos adatgyűjtéssel bizonyára a magyar népterület más részén is megtalálható lenne ennek a mezőgazdasági eszközünknek *másfélfa* elnevezése.

A felmentő méhrajról szóló erdélyi mondák. SZENDREY ZSIGMOND történeti népmondáink közé sorolja azokat az eseteket, mikor „az ostromlottak végső kétségbeesésükben méhkasokat dobálnak az ellenségre s az össze-vissza csípett támadók fejvesztve menekülnek“ [SZENDREY Zs., Magyar népmondatípusok és tipikus motívumok: Ethn. XXXIII (1922), 52]. Ilyen mondákat, illetőleg monda-motívumokat eddig csak Erdély területéről ismerünk.

Az aranyosszéki Kövend lakosai a tatár elől templom-kastélyukba vonulva védekeztek; „... a tatárok már az eltorlaszolt kapuk bevágásához kezdtek, midőn egy Bardoczné nevű menyecske a papnak a templomkörében levő méhkasából egyet felragadva, az ostromlók fejére zudítá, ezt mások is követték, s a kitódult méhek serge által össze-csípdesett s megriasztott tatárok elmenekültek“ [ORBÁN BALÁZS, A Székelyföld leírása. Pest, 1871. V, 167–8].

Hasonlóan futamodtak meg az aranyosszéki B á g y o n unitárius templomát ostromló jezsuiták. Amikor a templomerődbe szorult unitáriusokat szorongatták az ostromlók, a monda szerint az „... egyik leleményes menyee-kének eszébe ötlött azon hadi fortély, melylyel a kövendiek egykor a tatárokat megszalasztották, pár percz alatt a papnak szomszédos méhes háza ki lett ürítve, s a falakon félelmes projectilekkel fegyverzetten tünt fel az aszszonyosereg, a kenetteljesen szónokló és füstölő papok fejére méhkasokat röpitvén le; a felbojgatott méhesoportok gomolyogva lepték el a papokat, kik kegyetlenül egybecsipetve comikusán dagatt pofákkal iramodtak meg s futottak el“ [i. h. 162].

A XVII. században a h o l e m á n y i szász vár ostroma alkalmával a várőr leánya a kurucokra zúditja apja méhkasait s futásra kényszeríti az ostromlót [KÖVÁRI LÁSZLÓ, Erdély régiségei. Pest, 1852. 220].

PESTY FRIGYES a krassószöregyi Macsováról közli a következő, fentiekhez hasonló mondát: „Az utolsó török háború idején a török portyázók e helységhez közeledtek, melynek hírére a lakosság az erdőbe futott, a törökök pedig úzóbe vették. Péter Kosztandin négy méhkasát lepedőbe takarva vitte magával, és azzal a lakosság után a Macsova völgyben levő szorosba vonult; de látván, hogy itt is utoléri az ellenség őt, kasaival a földre hányta magát, mire a sok méh kiszabadulván, az oda ért törököknek estek, és azokat összeszurkálták és csipdesték. Ezek futásnak eredtek, és Macsova népe így menekült, — a rege szerint“ [PESTY, Krassó vármegye története. Bp., 1884. II, 2, 13—4].

Hogy a bágyniak, kövendiek, meg mások valóban alkalmazták-e védekezésük során a méhkasokat, természetesen nem tudjuk. Történeti adatok nyomán azonban kétségtelen, hogy ezek az erdélyi mondák a középkori várvédelem egyik fortélyát őrizték meg.

Idevonatkozó történeti adatokat ismerünk 1289-ből, amikor I. Albert osztrák herceg Kőszeg várát ostromolta. A várat védő nők forró vizet, égő rőzsét, méhkasokat dobáltak a támadók közé, hogy visszaszorítsák őket. Hasonlóan védekeztek Murát szultán csapatai ellen Nándorfejevár védői. A várórség ugyanis BONFINI szerint olvasztott szurkot, ként és méhkasokat zúditott a rohamozó törökök közé.¹

GUNDA BÉLA

A Pappfalvi Havasalyi-család. Adalék a magyar-román asszimiláció kérdéséhez. A közelmúltban meglehetősen sok szó esett mindkét érdekelt részen az elmagyarosodás vagy elrománosítás és az elrománosítás vagy elmagyarosítás kérdéséről. E probléma élénken foglalkoztatta mind a magyar, mind a román közvéleményt. Ennek vizsgálata a nagy érdeklődésnek megfelelően, sajnos, elsősorban a publicisztika és csak igen kis mértékben a tudomány módszereivel történt. Ez okozta aztán, hogy e tudományos kérdésből politikum lett, s az asszimiláció kutatása a történettudomány meg a szociológia tárgyilagossága védelmének kikérése helyett a kölcsönös vádaskodás síkjára

¹ Mindkét esetet — részben hibásan — említi Sötér I., A méh és világa. Bp., 1908. II, 60. — A helyes adatokra l. Pauler Gyula, A magyar nemzet története az árpádházi királyok alatt. Bp., 1899. II, 407. — Doberdói Breit J., A magyar nemzet hadtörténelme. Bp., 1930. VI, 218. — Bonfini, Rerum Ung. Dec. III. Lib. IV., az 1568. évi bázeli kiadásban 453. l. — Pauler munkájának idevonatkozó adatára Balanyi György velt szíves figyelmeztetni, Bonfini adatának kikeresését Kelemen Lajosnak köszönöm.